

Кусень м'яса

Джек Лондон

Недогризком хліба Том Кінг чисто вимазав борошняну підливу з тарілки й повільно, замислено дожував його. Однак, устаючи з-за столу, він пригнічено відчув, що зовсім не наївся. А їв же тільки він сам. Дітей обох покладено спати в другій кімнатці чимраніше, щоб, поснувши, забули, що лягли без вечері. Дружина не взяла собі й крихти, мовчки сиділа й дивилась на Тома турботливими очима. Вона була проста робоча жінка, худа й струджена, хоч і не без ознак колишньої вроди на лиці. Борошенця на підливу вона позичила в сусідки через коридор, а хліба купила за останні два півпенси.

Том сів при вікні на розхитаний стілець, що аж закректав під його вагою, і зовсім машинально встромив у зуби люльку та сягнув до бічної кишені по тютюн. Лише не знайшовши там ні дрібки, він стямився і, розсердившись сам на себе за таку непам'ятливість, знову сховав люльку. Рухи його були повільні, аж незграбні, наче його згинала вага власних м'язів. І весь він був чоловік дебелий і вайлуватий на вигляд, не вельми принадної подоби. Проста, вже геть приношена одежа на ньому мішкувато обвисала. Благенький верх старих черевиків ледве держав товстенні, не раз підбивані, теж добре вже стоптані підметки. В дешевої, за два шилінги, бавовняної сорочки, поплямованої невідмивною фарбою, вистріпався комірець.

Зате обличчя Томове неомильно виказувало, хто він такий. То було типове обличчя боксера-професіонала, людини, що багато років життя віддала рингові, і це розвинуло й підкреслило в ній усі прикмети хижого звіра. Понурий той вид був чисто поголений — мовби на те, щоб жодна його риса не втаїлася від ока. Безформні губи суворо стискались, і рот радше нагадував шрам. Важка спідня щелепа грізно випиналася наперед. Небистрі приплющені очі майже без ніякого виразу дивилися з-під кошлатих насуплених брів. У всій його чисто тваринній подобі ті очі видавались найтваринніші — сонні очі лева, очі хижого звіра. Лоб був низький і спадикий; коротко обстрижений чуб не ховав потворних гудзів на голові. Двічі перебитий, приплесканий незліченними ударами ніс та знівечене, схоже на капустяний листок вухо, завжди спухле, вдвічі більше за нормальне, довершувало картину; на щоках синяво просвічувався з-під шкіри свіжозголений заріст.

Одно слово, пика була якраз така, щоб злякатися, спіткавшись із ним десь у темному завулку чи просто на відлюдді. А тим часом Том Кінг не був злочинець і зроду нічого злочинного не зробив. Поза бійками на рингу, в яких полягав його фах, він ніколи нікого й пальцем не зачепив. Не чувано навіть, щоби він коли з ким посварився. Бійка була його роботою, і всю свою бойову звірячість він приощаджав на робочий час. Поза рингом він був чоловік млявий і добродушний, а замолоду, як до нього пливли грошенята, занадто щедрий, аж собі на шкоду. Він не держав ні на кого злості й мав дуже мало ворогів. Битися — то було просто його ремесло. На рингу він бив, щоб

дошкулити, щоб знівечити, щоб розтрощити; але лютості ніякої не відчував. Робилося те просто для заробітку. Глядачі сходяться й платять гроші, щоб подивитись, як двоє чоловіків відбивають памороки один одному. Переможець забирає більшу пайку з призу. Коли Кінг двадцять років тому зійшовся на рингу з Вулумулу-Довбуном, він знав, що в Довбуна ледве-но зрослася щелепа, всього чотири місяці як зламана в одному бою в Ньюкаслі. І Том усе мірився йому в ту щелепу й таки зламав її знову на дев'ятому раунді, але не тому, що мав який храп на Довбуна, а просто тому, що це був найпевніший спосіб його побити й забрати більшу пайку з призу. Та й сам Довбун потім нітрохи не сердився на нього за це. На те гра; вони ж обидва знали, на що йдуть.

Ізроду небалакучий, Кінг сидів біля вікна й понуро мовчав, дивлячись на свої руки. Зверху на них випиналися товсті жили; розплескані, спотворені щиколотки виказували, до чого їх уживалося. Том ніколи не чув, що життя людського організму — це життя його кровоносних судин, але він добре знав, що означають ті товсті, понадимані жили. Його серце перегнало по них надто багато крові під найвищим тиском, і вони вже спрацювалися. Він порозтягував їх, і разом з їхньою пружністю минулась і його витривалість. Тепер він легко стомлювався. Він не міг уже, як давніше, шалених двадцять раундів уряд крутитись на рингу, битись, і битись, і битись, від гонга до гонга, раз у раз налітати бурею на супротивника, і відкидати його на линви, і самому відлітати на них, і найзавзятіш, найшаленіше битися в останньому, двадцятому раунді, коли вся зала, посхоплювавшись на ноги, аж реве в захваті, наскакувати, й бити, й ухилятися, градом сипати удари й самому діставати рясний град ударів,— і весь той час серце вірно жене навальний струм крові по тугих жилах. А ті жили, роздуті в той час, завше потім стискалися, однак не зовсім — щоразу, непомітно спершу, вони лишалися ледь-ледь ширші, ніж передніше були. Том сидів і дивився на свої жили та розплескані щиколотки, і на одну мить його руки постали йому в очах молоді й зграбні, які вони були, ще поки він не розтовк уперше пальців об голову Бенні Джонса, на прізвисько Уельське Страшидо.

Тоді в ньому знов озвався голод.

— Ет, чорт, невже не можна було кусня м'яса дістати! — пробурчав він уголос, зціпивши здоровезні кулаки, і вилаявся здушено.

— Та я просила й у Берка, й у Солі,— трохи винувато відказала дружина.

— Ну й що, не дали?

— Ані на півпенса. Берк каже...— вона затнулась.

— Ну, що? Що він там сказав?

— Та каже, він дума, що Сендел поб'є тебе сьодні, а ми вже, мовляв, і так набрались у нього по саме нікуди.

Том не відповів, тільки буркнув щось під ніс. Йому спав на думку буль-тер'єр, якого він мав ще змолоду й просто напихав м'ясом. О, тоді Берк повірив би йому хоч тисячу біфштексів набір! Минулося... Том Кінг старівся, а старим боксерам, що виступають у другорядних клубах, крамарі не дуже охочі боргувати.

Він із самого ранку нудився за добрячим куснем м'яса, і та нудьга так і не втихла.

Він не був натренований як слід до цього бою. Того року впала на Австралію посуха, і часи були скрутні, навіть випадкової поденної роботи важко знайти. Партнера тренуватись Том не мав, та й харчувався поганенько і часто надголодь. Як траплялась нагода, наймався за грабаря на кілька днів; щодня рано-вранці оббігав довкола міського парку, щоб ноги тримати в формі. Та нелегко було тренуватися без партнера, ще й з жінкою та двома дітьми на шиї. Томів кредит у крамарів не дуже підскочив угору, як оголосили про його бій із Сенделом. Секретар "Веселого клубу" видав йому наперед три фунти стерлінгів — ту пайку призу, що належить переможеному, але за більше й балакати не схотів. Час від часу Томові щастило позичити шилінгів кілька у давніх товаришів; вони б позичали йому й ще, якби не були самі в сутузі того посушливого року. Ні, навіщо критись від себе — натренований він погано. Треба б йому харчу ліпшого і клопоту менше. Та й взагалі тяжче в сорок років набирати бойової форми, аніж у двадцять.

— Котра там година, Лізі? — промовив він.

Жінка сходила до сусідів спитатися.

— За чверть восьма.

— За кілька хвилин випустять першу пару, — сказав Том. — На спробу. Тоді вийдуть на чотири раунди Грідлі з Ділером Велсом, за ними на десять раундів Старлайт із якимсь морячком. Мені ще більше години до початку.

Посидівши мовчки хвилин десять, він підвівся.

— Правду сказати, Лізі, не тренувався я як слід.

Том узяв капелюха й рушив до дверей. Він не поцілував жінку на прощання — не мав такої звички, — але цього вечора вона сама зважилась поцілувати його, обнявши обома руками за шию й нахиливши до себе чоловікове обличчя. Вона видавалася зовсім невеличка проти його огрядної статури.

— Хай щастить, Томе, — сказала вона. — Мусиш його побити.

— Еге ж, мушу побити, — луною озвався він, — Оце ж бо й уся річ. Мушу побити.

І засміявся силовано, а вона тільки пригорнулася до нього щільніше. Через її плече він обвів поглядом голу кімнату. Це ж було все, що він мав на світі: оце помешкання з давно заборгованим комірним, жінка та двійко дітлахів. І він мав зараз вийти звідси, вийти в ніч добувати поживи своїй подрузі й дитинчатам — не так, як добуває сучасний робітник, гнучись над верстатом, а в старий, первісний, велично тваринний спосіб — б'ючись за неї.

— Мушу побити, — ще раз промовив він, уже з ноткою відчаю в голосі. — Як я виграю бій, дістану тридцять фунтів, можна буде всі борги сплатити, ще й лишиться жмут грошей. А як програю — нічо' не дістану, ані пенса на трамвай додому доїхати. Секретар уже віддав мені все, що належить побитому. Ну, добраніч, стара. Як виграю, зразу вернусь додому.

— Я не лягатиму, дождатимусь, — гукнула жінка в коридор навздогінці.

До "Веселого" було добрих дві милі. Йдучи, Том пригадав, як у щасливіші часи — він колись був чемпіоном Нового Південного Уельсу в важкій вазі — він, бувало, їздив

на матчі візником і як здебільшого з ним їхав котрий-небудь з багатих уболівальників і сам платив візникові. А тепер Томмі Бернс та отой янкі, Джек Джонсон, у автах катаються. А він мусить іти на матч пішки. А дві милі піхтурою — не найліпша вправа перед боєм, це ж кожному відомо. Він старий, а світ не дуже шанує старих. Він тепер ні на що вже не годиться, як лиш грабарювати, та й там перебитий ніс і розтовчене вухо йому часом вадять. Чи не ліпше було змалу якого ремества вивчитись? Либонь, таки певніше, бо на все життя. Але ніхто його на те не напоумив був, та десь на дні душі він і сам знав, що однаково б не послухався такої ради. Адже тоді воно було так легко! Грубі гроші, гарячі, славні бої, а між ними спочинок, дозвілля, і почет захоплених лестунів, і плескання по спині, й потиски рук, і шикарні пани, раді пригостити його чаркою за честь п'ять хвилин побалакати, і вся бучна слава, ревучі від захвату зали, бурхливі фінали боїв, і голос судді: "Кінг виграв!" — і другого дня його прізвище в шпальтах спортивної хроніки...

Ото були часи! Але тепер він розумів своєю повільною, тугою думкою, що спихав тоді з дороги старих. Він був Молодість — і сходив нагору; а вони були Старість — і котилися вділ. Тож не диво, що йому неважко бувало перемагати їх — із їхніми пороздиманими жилами, покаліченими пальцями, витомлених незліченними довгими боями. Йому пригадалось, як він колись у Раш-Катерс-Беї побив старого Товкуна Біла, побив на вісімнадцятому раунді, і як старий Біл потім плакав у роздягальні, наче мала дитина. Може, стариган теж був заборгував за комірне. Може, він теж лишив удома жінку й двоє дітлахів. І, може, Білові того самого дня, як вони мали битись, теж забракло кусня м'яса. Стариган бився затято, і Том змолотив його страшенно. А тепер, сам пройшовши крізь ці жорна, Том розумів, що Товкунові Білу йшлося того вечора, двадцять років тому, про більше, ніж молодому Томові Кінгу, який бився тільки за славу й легкі гроші. Не диво, що Товкун плакав потім у роздягальні.

Ну що ж, кожному дано снаги рівно на стільки й стільки матчів. Це залізний закон гри. Одному на сто тяжких боїв, другому тільки на двадцять. Кожному, як на чию породу й натуру, приділено певне число, і як він те число вибуде, ото його й кінець. Правда, йому, Томові Кінгові, приділено було снаги на стільки матчів, як мало кому, і він уже витримав куди більше за свою пайку тяжких, виснажливих боїв — таких, що серце й легені як не розривались, а жили пороздимались навіки, і гладеньке та гнучке юнацьке тіло вкрилося твердими вузлами м'язів, і снага та тривкість висоталися з нього, і тіло й душа виморились від нескінченної надсильної натуги. Правда, він вистояв довше за їх усіх. Уже нікого з його давніх партнерів нема на рингу. Він останній із старої гвардії. Він бачив кінець їх усіх і сам доклав до декого рук.

Спершу його випускали на спробу проти старих, і він спихав їх з дороги одного по одному, сміючись, коли вони, як Товкун Віл, плакали в роздягальні. А тепер він сам зробився старий, і проти нього випускають на спробу молодих. Ось хоч би й оцей Сендел. Він приїхав з Нової Зеландії, де вже мав добру славу. Але тут, в Австралії, ніхто його не знає, отож його й випускають на старого Тома Кінга. Як він себе покаже, його зведуть із кращими бійцями, і призи побільшають; тож треба сподіватись, що

битиметься він зятю. Він багато чого має виграти в цьому бою — і гроші, й сляво слави, й дальшу кар'єру; а Том Кінг — старий трухлявий пенъ, що заступає йому дорогу до успіхів. І вигравати Кінг уже не має чого, як тільки тридцять фунтів, щоб сплатити комірне та борги в крамарів. Повільно снувалися ті думки в Томовій голові, і з них зринало видиво Молодості, осяйної Молодості, що повстає буйна й непереможна, гнучка в м'язах і лиснюча шкірою, з ненадсадженим серцем і легеньми, не знаючи меж своїй силі. Так, Молодість — це месниця. Вона нищить старих і не зважає, що, роблячи так, нищить сама себе. Розтягує свої жили, розпліскує щиколодки — і своєю чергою нищиться новою молодістю. Бо молодість завжди молода. Старіють лише самі люди.

Дійшовши до Каслрі-стріт, Том звернув ліворуч і, минувши три квартали, опинився біля "Веселого клубу". Молоді шибеники, що тислися біля дверей, шанобливо дали йому дорогу, і він почув, як вони перемовляються: "Це він! Це Том Кінг!"

У коридорі, прямуючи до своєї роздягальні, він зустрів секретаря — гостроокого, з хитрим обличчям молодика. Той стис йому руку.

— Ну, як відчуваєшся, Томе?

— Як грім! — відповів Кінг, сам знаючи, що бреше і що, мавши в кишені фунта, зараз віддав би його за добрий кусень печені.

Коли він вийшов з роздягальні і в супроводі своїх секундантив рушив проходом до помосту посеред зали, зборисько глядачів привітало його бурею оплесків і крику. Том уклонявся на обидва боки, хоч бачив там зовсім мало знайомих облич. Більшості цих хлопчиськів ще й на світі не було, як він здобував перші свої лаври на рингу. Він легко вискочив на поміст, проліз, нагнувшись, між линвами в свій куток і сів там на складеному стільчику. Підійшов Джек Бол, суддя, і стис йому руку. Бол теж був колишній боксер, що сам не виступав уже більш як десять років. Кінг зрадив, що цей матч судитиме він. Вони обидва старі, і Том знав: якщо він десь трохи схитрує з Сенделом проти правил, Бол його не зрадить.

Молоді боксери-важковаговики один по одному вилазили на поміст, і суддя рекомендував їх публіці. Він-таки оголошував і їхні виклики.

— Молодий Пронто з Північного Сіднею, — вигукнув Бол у залу, — викликає на матч переможця цього бою й ставить п'ятдесят фунтів!

Публіка заплескала в долоні. Оплесками зустріли й самого Сендела, як він проскочив попід линвою на ринг і сів у своєму кутку. Том Кінг зацікавлено подивився на нього: адже за кілька хвилин вони зітнуться в нещадному бою і кожен з усієї сили намагатиметься відбити памороки другому. Однак побачив він небагато, бо Сендел, як і він, мав на собі штани й светра поверх боксерського вбрання. Обличчя в юнака було мужньо вродливе, увінчане золотим кучерявим чубом, а товста м'язиста шия свідчила за чудово розвинене тіло.

Молодий Пронто пройшов з кутка в куток, стиснув руку обом учасникам бою й сплигнув з рингу. Виклики лунали далі. На ринг сходили все юнаки, сама молодість, невідома ще, але жадібна до слави, ладна кричати на весь світ, що вона хоче помірятися силою й умінням із переможцем. Ще кілька років тому, в розквіті його

слави й непереможності, Тома Кінга бавили б і нудили ці церемонії перед боєм. Та нині він сидів як заворожений, не можучи прогнати з-перед очей видиво Молодість. Завше ці юнаки входили отак у бокс, підіймались угору, вихоплюючись на ринг і гукаючи свої виклики, і завше старі падали вниз перед ними. Вони дерлись до успіху по тілах старих. І весь час вони приходять, щораз нові й нові юнаки, Молодість невгамовна й невідпорна, і весь час спихають старих, а тоді старіються самі й теж котяться вниз тією самою стежкою, а позад них, усе напіраючи, суне вічна Молодість — діти, що підросли, набралися сили й спихають старіших униз, а за ними ще нові й нові, і так довіку — Молодість, що мусить досягти свого й ніколи не вмирає.

Кінг позирнув до газетярської ложі й кивнув головою Морганові з "Спортсмена" й Корбетові з "Судді". Тоді простяг руки до своїх секундантів Сіда Салівена й Чарлі Бетса, і ті заходились натягати йому рукавиці та зашнуровувати їх. За їхньою роботою пильно стежив один із Сенделових секундантів; спершу він оглянув підозріливо бинди на Кінгових щиколотках. А Кінгів третій секундант робив те саме в Сенделовому кутку. З Сендела скинули штани, він підвівся, і з нього стягли через голову светра. І Том Кінг, зирнувши в той бік, побачив саму втілену Молодість, з опуклими грудьми й налитими м'язами, що бігали, наче живі істоти, попід білою лискучою шкірою. Все юнакове тіло буяло життям, і Кінг знав, що це життя ще не виціджувалося з нього потом крізь усі пори в довгих боях, де молодість сплачує свою данину, щоразу виходячи з них уже не така молода, як перше.

Партнери рушили навстріч, і коли вже пролунав гонг, а секунданти посплигували з рингу, забравши й стільчики, вони потисли один одному руки й зразу стали в бойову позицію. І враз, наче якась сталева машина з накрученими пружинами, доти стримувана спусковим пристроєм, Сендел наскочив на Тома, відскочив, знов наскочив, цілячись лівою рукою в очі, а правою під ребра, і пригнувся, ухиляючись від Томового удару, і легко, мов танцюючи, відстрибнув назад, і знов загрозливо прискочив до Тома. Він виявився моторний і тямкий. То була блискуча демонстрація; зала аж заревла в захваті. Але Кінга той блиск не засліпив. Надто багато вже витримав він боїв і бачив таких юнаків. Отож він знав справжню ціну таким ударам — занадто швидким і спритним, щоб бути небезпечними. Видно, Сендел хотів дати боеві розгін із самого початку.

Цього й слід було сподіватись. Молодість завше така, вона щедро розтрачує свою чудовну наснагу в неугавних атаках, у шаленому натиску, геть забиваючи супротивника самим блиском своєї неміряної сили й прагненням до перемоги.

Сендел усе наскакував і відскакував, тут, і там, і повсюди, легконогий, завзятий, живе чудо білого тіла й жалючих м'язів, що ткалися в сліпучу тканину атаки, снуючись і стрибаючи, мов ткацький човник, переплітаючи без ліку рухи з рухами, всі спрямовані на одне — знищити Тома Кінга, який заступав йому дорогу до успіху. А Кінг терпляче витримував те. Він знав своє діло й знав, що таке молодість, — тепер, як сам уже не був молодий. Нічого не вдієш, поки трохи не вхоркається, подумав Том і, осміхаючись подумки, пригнув голову, щоб підставити її під важкий удар. То була підступна штука,

хоч і цілком дозволенна за правилами боксу. Нехай кожен сам дбає за свої щиколодки, а як хоче неодмінно голомшити партнера по тім'ю, то нарікає хай потім сам на себе. Кінг міг би пригнутись і нижче, щоб Сенделів кулак просвистів мимо, але він згадав свої перші бої, згадав, як сам уперше розбив щиколодки об голову Уельського Страшидла. Така вже ця гра. Задля Сенделових щиколодок він і пригнувся. Він не думав дошкулити Сенделові тепер. Ні, той, по-молодечому безтурботний, ні на що не зважаючи, до кінця бою садитиме щосили. Але пізніше, як почнуть даватися знаки довгі бої, він ще пошкодує за тими щиколодками й пригадає, як колись розбив їх об Томову Кінгову голову.

Весь перший раунд Сендел панував на рингу, і зала аж ревла в захопленні від його навальних, як буря, атак. Він просто засипав Кінга рясним градом стусанів, а Кінг не робив нічого. Він не вдарив сам ні разу, тільки закривався, блокував, пригинався та клінчував, рятуючись від ударів. Зрідка він робив фальшиві випаді, трусив головою, діставши добрячого стусана, і тупцяв по рингу неквапливо, не танцював, не стрибав, не марнував і дрібки сили. Нехай Сенделова молодість спершу трохи вишумує, а годі обережна старість наважиться дати відкоша. Всі рухи Кінгові були повільні й методичні, і його приплющені небистрі очі надавали йому вигляду напівсонного чи приголомшеного. Однак ті очі бачили все: вони принатурилися бачити все за двадцять із гаком років на рингу. Ті очі не мружились і не кліпали, зустрічаючи удар, а дивились холодно й оцінювали відстань.

На однохвилинній перерві, як скінчився раунд, Том сидів у своєму куті відхилившись назад, простягти ноги, а руки поклавши на лави, і груди його та живіт здійсмалися вільно й високо і опадали: він жадібно глитав повітря, що нагнали йому, махаючи рушниками, секунданти. Заплющивши очі, він слухав гомін у залі.

— Чого ти не б'єшся, Томе? — кричав не один голос. — Боїшся його, еге?

— В нього м'язи здеревіли, — пояснював хтось у першому ряду. — Він не годен рухатися швидше. Ставлю за Сендела два фунти проти одного.

Брязнув гонг, боксери підвелись і знову рушили навстріч. Сендел, нетерпеливлячись почати знову бій, пробіг добрих три чверті дороги, і Кінг радіє був, що йому лишилось пройти менше. Це теж належало до його тактики ощаджати силу. Він був погано натренований, та ще й недоїдав, отож для нього мав вагу кожен ступінь. А крім того, він уже пройшов пішки дві милі з дому до клубу. Другий раунд минув так самісінько, як і перший: Сендел нападав, мов буря, а глядачі обурювались, чого Кінг не б'ється. Крім фальшивих випадів та кількох повільних і невлучних ударів, він не зробив нічого, лише блокував, ухилявся та клінчував. Сендел хотів прискорити темп бою, та досвідчений Кінг ніяк на те не піддавався. Його спотворене в незліченних боях обличчя тільки осміхалось якомось жалісно; він і далі беріг силу так ревно, як те вмів тільки Старість. А Сендел, Молодість, розсипав свою силу недбало-щедро, як і годиться Молодості. На Кінговому боці була боксерська майстерність, мудрість, набута в довгих і дошкульних боях. Він пильнував партнера холодними очима й холодним розумом, рухаючись неквапно й чекаючи, поки Сендел вишумується. Більшості глядачів

здавалося, ніби Кінг без вороття втратив форму, і тій думці вони давали вираз, ставлячи три проти одного на Сендела. Та було трохи й хитріших, що знали давнього Кінга і приймали ті заклади, майже певні свого виграшу.

Третій раунд почався як звичайно — Сендел сам вів бій, безперестану нападаючи, а Кінг тільки приймав удари. Так минуло з півхвилини, як ось Сендел, ставши надто самовпевнений, трохи розкрився. І ту ж мить блиснули Кінгові очі й майнула в повітрі його правиця. То був перший його справжній удар — "гак" напівзігнутою й вивернутою, задля твердості, рукою і всією вагою розкрученого тіла. Так, немовби лев, що прикидався сонним, зненацька блискавично махнув страшною лапою. Сендел, ударений у щелепу збоку, гепнувся додолу як віл під довбнею. Вся зала охнула вражено й схвально загомоніла. Виходить, зовсім не здеревіли м'язи в цього старигана, і він може бити, як паровий молот!

Приголомшений Сендел перевернувся ницьма й уже силкувався підвестись, та його секунданти закричали йому, щоб дочекав рахунку. Він став на одне коліно, готовий підхопитись, і ждав, поки суддя, стоячи над ним, голосно відраховував секунди просто йому в вухо. На дев'ятій секунді він став у бойову позицію, і Кінг, глянувши на нього, пошкодував, що не влучив на дюйм ближче до підборіддя. То був би нокаут, і Том міг би з тридцятьма фунтами в кишені йти додому, до своєї старої та діток.

Раунд дотривав до кінця належних трьох хвилин; Сендел тепер видимо шанувався перед супротивником, а Кінг був такий самий повільний і сонний. Побачивши, що раунд ось-ось закінчиться, бо секунданти поприсідали біля рингу, готові проскочити попід ливною на поміст, Кінг почав відступати під Сенделовим натиском до свого кутка. І щойно вдарив гонг, він зразу сів на підставлений стільчик, а Сенделові довелося ще йти до свого стільчика навкіс через увесь ринг. То була дрібничка, але в сумі такі дрібнички важать багато. Сендел мусив пройти на скількись більше ступнів, віддати скількись сили і втратити часточку коштовної хвилини відпочинку. Як починався повий раунд, Кінг щоразу повільно чвалав із свого кутка, примушуючи партнера пройти більшу відстань; наприкінці ж раунду він щоразу норовив завести бій до свого кутка, щоб самому відразу сісти.

Минуло ще два раунди; Кінг і далі ощаджав силу, а Сендел щедро розтрачував. Його зусилля нав'язати швидший темп таки дошкуляли Кінгові, бо велика частина ударів, що сипались на нього, досягала мети. І все ж Кінг не облишав своєї впертої повільності, хоч завзята молодь із зали кричала йому, щоб він починав битись. І знов у шостому раунді Сендел забув про обережність, і знову страшна Кінгова правиця злетіла до його щелепи, і знову Сендел мусив чекати, поки відрахують дев'ять секунд.

У сьомому раунді Сенделове завзяття вже трохи пригасло. Він побачив, що такого важкого бою йому ще ніколи не доводилось провадити. Том Кінг старий, але такий міцний стариган йому ще ніколи не траплявся — такий, що ніколи не губиться, навдивовижу вміло захищається, б'є наче сукуватою довбнею і має по нокаутів в обох кулаках. А проте Кінг не важився бити дуже часто. Він увесь час пам'ятав про свої покалічені щиколотки й знав, що повинен числитися з кожним ударом, коли хоче, щоб

вони витривали до кінця бою. На перерві, як він сидів у своєму кутку, дивлячись на партнера, йому нараз подумалось: якби до Сенделової молодості та його досвід, вийшов би чемпіон світу. Та хлопцеві бракує досвіду, а єдиний спосіб його здобути — це коштом своєї молодості. Як досвід прийде, молодість буде вже витрачено на його придбання.

Кінг удавався до всіх хитрощів, які лишень знав. Не пропускаючи жодної нагоди до клінчу, він майже щоразу сильно штовхав Сендела плечем у ребра. А премудрість рингу вчить, що такий поштовх плечем дошкуляє не згірше ніж стусан, зате сили на нього витрачається куди менше. До того ж у клінчах Кінг відпочивав, спираючись на супротивника, й не поспішав його відпускати. Доводилося втручатись судді й розтягувати їх, а Сендел щоразу помагав йому, не навчившись ще відпочивати. Він просто не міг стриматися, щоб не орудувати своїми чудовими, блискавичними руками і в'юнистими м'язами, і коли партнер кидався в клінч, штовхаючи його плечем під ребра, а голову стромляючи йому під ліву пахву, Сендел майже щоразу махав правою рукою назад себе і бив його в обличчя. То був спритний удар, що дуже подобався публіці, однак зовсім не небезпечний, а отже — тільки марнування сили. Але невтомний Сендел не хотів знати, що і його снага має межі, а Кінг, осміхаючись, уперто все терпів.

Сендел принатурився шалено гатити його правою рукою в тулуб, і здавалося, що Кінгові доводиться непереливки, але тільки старі уболівальники боксу вміли оцінити спритний доторк лівої Кінгової рукавиці до Сенделового біцепса перед самим ударом. Правда, удар щоразу влучав у ціль, але щоразу-таки той доторк відбирав йому силу. А в дев'ятому раунді Кінгова правиця протягом однієї хвилини тричі злетіла "гаком" до щелепи Сенделові, і тричі той гепався всім тілом на мату. І щоразу він перепочивав належних йому дев'ять секунд, а тоді підводився, приголомшений, очманілий, але ще сильний. Він був уже не такий моторний і не так щедро витрачав силу. Він бився понуро, хоч і далі розраховував на свій основний капітал — молодість. А Кінгів основний капітал був досвід. Завзяття в ньому пригасло й снаги поменшало, тому він надолужав їх хитрістю, знанням, здобутим у багатьох боях, та розважним використанням сили. Він навчився не тільки уникати зайвих рухів, а й підбивати партнера на марнотратство зусиль. Знов і знов, роблячи випаді ногою, рукою чи тулубом, він примушував Сендела відскакувати назад, пригинатись, відповідати ударами. Кінг сам спочивав, але Сенделові не давав спочити й на хвилю. Така була стратегія старшого віку.

У десятому раунді Кінг почав відбивати Сенделові наскоки прямими ударами лівою в обличчя, і Сендел, що вже став обережніший, ухилявся ліворуч, пригинався і відповідав ударом збоку в голову, правою рукою навідліг. Влучав він занадто високо, і небезпеки справжньої в тому не було, та все ж за першим ударом Кінга опало давнє, знайоме відчуття, ніби чорна запада непритомності огорнула його. На мить, чи радше на невеличку часточку миті все щезло. Отак нараз кудись зникли і його партнер, і білясте тло з напружено-цікавих облич. А за мить Кінг уже знову бачив і партнера, й ті обличчя. Немовби він заснув на хвилю і оце знову розплющив очі, але та хвилю непритомності була така мікроскопічно коротка, що він не встиг упасти. Проте глядачі

побачили, як він заточивсь і коліна йому ледь підігнулись, а тоді відразу змігся й пригнув підборіддя нижче до лівого плеча.

Кілька разів уряд Сендел ударив його так само, не даючи йому очуняти зовсім; а потім Кінг придумав спосіб захищатися, контратакуючи. Він удав, ніби хоче вдарити лівою, а сам відступив півкроку назад і водночас урізав аперкот усією силою правиці. І виміряв так добре, що вгатив Сендела просто в обличчя, коли той пригинався; Сендел злетів у повітря й беркицьнувся горілиць, ударившись об мату головою й плечами. І ще раз Кінгові пощастило зробити це, а потім він відкинув свою стриманість і так замолотив Сендела, що притис його до лив. Він не давав Сенделові передихнути, ні отямитись, а гатив і гатив його, аж поки вся зала посхоплювалась і захоплені вигуки злилися в суцільне ревище. Однак Сенделова сила й витривалість були просто дивовижні, і він якось тримався на ногах. Нокаут здавався неминучий, і біля рингу вже з'явився наляканий тим страхотливим побоєм поліційний офіцер, щоб припинити матч. Але ту мить пролунав гонг, раунд скінчився і Сендел поточився у свій кут, запевняючи капітана, що він ще цілком при силі. На доказ того він навіть підстрибнув двічі, і поліцай здався.

Том Кінг відкинувся у своєму кутку на ливи й важко дихав, прикро розчарований. Якби матч припинено, судді довелося б віддати перемогу йому й він забрав би приз. Він бився не за славу чи кар'єру, як Сендел, а за тридцять фунтів. А тепер за хвилину перерви Сендел перепочине.

"Молодість свого допне",— промайнуло Кінгові в думці, і він пригадав, коли вперше почув ці слова: того вечора, як він побив Товкуна Біла. Так сказав, плеснувши Тома по плечі, один дженджик, що запросив його на чарку після бою. "Молодість свого допне!" Той дженджик мав рацію. І того вечора, давно-давно, Кінг сам був молодий. А сьогодні Молодість сидить он у кутку навпроти. А сам він тепер старий і б'ється вже цілих півгодини. Коли б він бився так, як Сендел, то не витривав би й п'ятнадцяти хвилин. Лихо в тім, що його сила не поновлюється. Оті пороздимані жили та геть спрацьоване серце не дають йому змоги набиратись нової сили на перервах. А він тієї сили не мав доволі й з самого початку. Ноги йому обважніли, і їх уже стягало судомою. Ех, не можна було йому йти пішки тих дві милі з дому до клубу... Та ще той кусень м'яса, що так йому хотілося з самого рана! І велика, страшна ненависть знялася в ньому на тих різників, що не повірили шматка м'яса набір. Тяжко старому чоловікові ставати до бою, не поївши як слід. Один біфштекс — це ж дрібничка, якихось кілька пенсів щонайбільш; а для нього вона означала тридцять фунтів.

Коли гонг ознаймив одинадцятий раунд, Сендел кинувся на нього, вдаючи бадьорість, якої насправді не мав. Кінг добре те розумів — цей викрут давній, як сам бокс. Він узяв Сендела в клінч, а потім, відірвавшись від супротивника, дав йому змогу стати в позицію. Це й було те чого хотів Кінг. Він удав, ніби хоче бити лівою, а коли Сендел пригнувся, замахаючись навідліг знизу,— відступив півкроку назад і вгатив його аперкотом в обличчя знов беркицьнувши хлопця додолу. По цьому він уже не давав Сенделові перепочинку: хоч і сам діставав удари, але завдавав їх куди більше,

загнав його на линви, молотячи на всілякі лади, вирываючись із клінчів або відбиваючи спроби до клінчу: навіть як Сендел уже падав, Том підхоплював його одною рукою, а другою гатив, відкидаючи на линви, щоб він не впав.

Глядачі просто ошаленіли, вся зала була тепер на його боці й репетувала трохи не в один голос: "Шквар, Томе! Дай йому! Завдай йому! Твоя взяла, Томе! Твоя взяла!" Все виглядало на бурхливий фінал, а за таке ж бо публіка й платить гроші!

І Том Кінг, що півгодини ощаджав силу, тепер щедро витрачав її в одному потужному натиску, на який ще почувався здатним. Це був його єдиний шанс — або зараз, або зовсім ні. Сила його вичерпувалася швидко, і всю надію він покладав на те, що встигне збити супротивника в нокаут перше, ніж вона спливе вся. Але, тиснувши й б'ючи, холодно оцінюючи дошкульність своїх ударів, він бачив, як важко нокаутувати цього Сендела. Його життєва снага й витривалість була надзвичайна, і то була первісна, незаймана снага й витривалість молодості. З цього Сендела напевне будуть люди. Якраз та порода. Тільки з такого міцного матеріалу й виковуються славетні боксери.

Сендел хитався, заточувався, але й Томові вже деревіли ноги, а щиколодки не витримували довше. Та все ж він, перемагаючи себе, гатив і гатив далі, хоч кожен удар піддавався болем у знівечених пальцях. Дарма що сам він тепер майже не діставав ударів, слабнув він так само хутко, як і його супротивник. Удари його влучали куди треба, але в них уже не було сили, і кожен коштував йому важкого напруження волі. Ноги йому наче оливом налились, і він насилу тягав їх. Сенделові прихильники, завваживши те, зраділи й загукали, підбадьорюючи свого молодця.

Те ніби піджигнуло Кінга, і він, зібравши всю силу, завдав Сенделові два удари вряд — лівою, ледь-ледь зависоко, в сонячний спліт, а правою — кросом у щелепу. Вдари були не дуже сильні, але й Сендел уже так ослабнув і очманів, що впав і лежав, тіпаючись. Суддя нахилився над ним, голосно відраховуючи йому в вухо фатальні секунди. Якщо до десяти Сендел не встане — він програв бій. Зала вся притихла в чеканні. А Кінг стояв, і ноги йому тремтіли. В голові наморочилося, море облич перед очима пливло й колихалось, а голос судді, що рахував секунди, долинав ніби здалеку. Але він уважав, що матч виграно. Після такого побою ніхто не годен підвестися.

Тільки молодість могла те зробити — і Сендел те зробив. На четвертій секундці він перевернувся ницьма й помацки, як сліпий, ухопився за линву. До сьомої він спромігся звестись на одне коліно: голова його хиталася з боку на бік, мов у п'яного. Коли суддя вигукнув "Дев'ять!", Сендел став на ноги, в правильну оборонну позицію, прикривши лівою рукою обличчя, а правою живіт. Так, захистивши найдошкульніші місця, він поточився на Кінга, думаючи взяти його в клінч, аби виграти ще трохи часу.

Ту ж мить, як Сендел підвівся, Кінг насів на нього, але підставлені Сенделові руки ослабили два його удари, і ще за мить Сендел уже був у клінці й розпачливо держався за Тома, а суддя силкувався розтягти їх. Кінг теж намагався звільнитись. Він знав, як хутко відновлює силу молодість, і знав, що доконає Сендела, лиш не давши йому перепочити. Одним добрим стусаном покладе його. Він переміг його, запевне переміг.

Перехитрив, побив умінням, показав свою перевагу. Відпустивши його, Сендел поточився: він був на волосинці й від поразки, й від оклигу. Один добрячий удар повалив би його вже зовсім, і квіт. І Том Кінг у раптовому спалаху прикрості згадав про кусень м'яса й пошкодував, що не зміг ним покріпитися для цього вирішального удару. Нап'явшись щомога, він ударив, але й не досить сильно, і не досить швидко. Сендел хитнувся, проте не впав, тільки поточився задки до линв і ухопився за них. Кінг поточився за ним і, перемагаючи страшний, немов передсмертний біль, ударив ще раз. Але Томове тіло зрадило Тома. Лишилась тільки бойова свідомість, стуманена, потьмарена з виснаження. Удар, націлений у щелепу, влучив тільки в плече. Кінг спрямовував його вище, але зморені м'язи вже нездатні були слухатися. Від того удару Кінг аж сам хитнувся назад і трохи не впав. Він ударив знову, та цього разу не влучив зовсім, а з цілковитого знесилля впав на Сендела й узяв його в клінч, тримаючись за нього, щоб не повалитися додолу.

Кінг уже й не пробував відірватися. Він витратив весь свій порох. Тепер кінець. А молодість доп'яла свого. Ще й у клінчі, спираючись на Сендела, Кінг відчував, як той дужчає. А коли суддя розтяг їх, він і на очі побачив, як відживає молодість. Сендел щомиті набирався сили. Удари його, спершу кволі й марні, ставали чимраз твердіші й влучніші. Мов крізь туман, Кінг угледів кулак у рукавиці, спрямований йому в щелепу, й хотів був захиститися, підставивши руку. Він бачив загрозу, силкувався підняти руку, та вона була затяжка. Немовби цілий центнер олива тяг її донизу. Вона не піднімалась сама, і Кінг намагався підняти її страшним зусиллям волі. Але ту мить кулак у рукавиці влучив його в щелепу. Кінга шпигонуло, немов електричною іскрою, і враз чорна запона огорнула його.

Коли Том розплющив очі, він був уже в своєму кутку, а зала ревла, наче морський прибій на Бонді-Бічі. До потилиці йому тулили намочену губку, а Сід Салівен пирскав йому в обличчя й на груди холодною водою. Рукавиці з нього вже скинули, і Сендел, нахилившись над ним, тиснув йому руку. Кінг не мав серця на цього юнака, що побив його, і відповів на той потиск щиро, аж заболіли скалічені пальці. Тоді Сендел вийшов насеред рингу, і шалене ревище в залі на хвилику затихло — всі слухали, як він приймає виклик молодого Пронто й пропонує підвищити заклад до ста фунтів. Кінг байдужно дивився на все те, а секунданти обтирали йому мокре обличчя й тіло, споряджали його до відходу. Йому дошкуляв голод. То був не звичайний гризучий голод, а якась тяжка млість, якесь сіпання під грудьми, що віддавалося в усьому тілі. Тоді йому згадався бій, згадалось, як хвилину тому Сендел хитався й точився, будучи на волосинку від поразки. Ех, кусень м'яса все б доконав! Ось чого йому забракло для вирішального удару, і він програв. Усе через той кусень м'яса...

Секунданти взяли його попідруч, щоб допомогти зійти з рингу. Але він їх відіпхнув, сам нагнувся, проліз між линвами й важко скочив додолу. Тоді пішов середнім проходом услід за секундантами, що робили йому дорогу в тисняві. Як він, одягнувшись, уже виходив з клубу на вулицю, на дверях до нього забалакав якийсь парубок:

— А чо' ти не поклав його, як він уже готовий був?

— Іди ти к бісу,— огризнувся Кінг і зійшов зі східців на тротуар.

Двері до бару на розі широко розчинились, і він побачив яскраве світло, усміхнених буфетниць, почув гомін голосів, що сперечалися про бій, і щедрий дзенькіт грошей. Хтось покликав його зайти випити чарку. Том видимо завагався, тоді відмовився й рушив далі своїм шляхом.

У кишені в нього не було ані мідяка, і дві милі дороги додому здавалися страшенно довгі. Він таки справді старівся. Переходячи парк, він нараз сів на лаву, немов прибитий думкою про жінку, що не спить удома, дожидає звістки, як же скінчився бій. Це було тяжче за будь-який нокаут: ну як тепер стати їй перед очі?

Він почувався вкрай кволим і зболілим, і щем у розбитих пальцях нагадував йому, що якби й трапилась грабарська робота, то він ще з тиждень не годен буде тримати в руках кайло чи лопату. Від голодного тремтіння під грудьми аж млосно робилося. Недоля геть скрутила його, і очі Томові налилися незвичною вологою. Він затулив обличчя долонями і, плачучи, пригадав старого Товкуна Біла, пригадав, як він зіпхав його зі своєї дороги у той давній вечір, багато років тому. Сердешний Товкун Біл! Тепер Том Кінг розумів, чому він плакав у роздягальні.